

דקדוקי קריאה חג הפסח שביעי בשבת כולל מגילת שיר השירים

קריאת יום טוב ראשון של פסח
שמות יב:

כא **מִשְׁכּוֹ**: למרות הגעיא במ"ם השי"ן בשוא נח¹
יב כב **אֲשֶׁר-בֶּסֶף**: כאן בסגול הסמ"ך פתוחה; **אֲשֶׁר בֶּסֶף** כאן באתנח הסמ"ך קמוצה

יב כה קריאת שני
יב כז **בְּנִגְפוֹ**: הנ"ן בקמץ קטן, גימ"ל בשווא נח ופ"ה בדגש קל

יב כט קריאת שלישי

יב לז קריאת רביעי
מִרְעַמְסֶס: רי"ש פתוחה עי"ן בשוא
יב לט **כִּי לֹא חֲמֵץ**: תיבות **כִּי** ו **לֹא** במונח, אין לקראתן כאילו הן מוקפות
לְהַתְמַהֵּמָה: כל אותיות הה"א מבוטאות ואינן נחות. הה"א האמצעית נקראת כמפיק בסוף מילה;
הה"א האחרונה בפתח גנובה, כלומר אל"ף (אשכנזים), או יו"ד (עדות המזרח) פתוחה לפני ה"א
מופקת: **אָה** או **יָה**
יב מא **יִצְאוּ**: היו"ד במרכא לא בגעיא (המילה מוטעמת מלרע כמובן, באל"ף)

יב מג קריאת חמישי

מפטיר פרשת פינחס במדבר כח טז- כה בשאר הימים ספר שני (כולל מפטיר שביעי של פסח) החל
מפס' יט
כח כד **כְּאֵלֶּה**: בלא מעט קהילות קיים מנהג מיותר לפיו הקהל מלווה את בעל הקריאה בזמן שהוא
קורא תיבה זו². במקרה כזה ועל מנת לתת לאנשים לשמוע את הקורא, כדאי להמתין מעט לפני
קריאתה

הפסח ראשון של פסח יהושוע ה:

ב **חֲרִבּוֹת**: הרי"ש בשוא נח אע"פ שהחי"ת בגעיא. וכן בפסוק הבא
ו **לִתֵּת לָנוּ**: הטעם נסוג ללמ"ד והתי"ו בסגול
ז **לֹא-מָלוּ**: הטעם במ"ם מלעיל
ט **גְּלוּתִי**: הטעם בלמ"ד מלעיל
יב **וְלֹא-הָיָה עוֹד**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
יד **עָתָה בָּאתִי**: אין טעם נסוג אחור

יום שני של פסח, יום ראשון של חוה"מ, יו"ט שני של גלויות ויקרא כב:

לג **וְנִקְדַּשְׁתִּי** הטעם בתי"ו מלרע
כג ב **דִּבֶּר**: ארבע פעמים מופיעה התיבה 'דבר' לאורך קריאה זו: בפעמיים הראשונות מוטעם
בגרשיים ובפעמיים האחרונות בתביר. **מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ**: הטעם לא נסוג, ולכן מקום הטעם ברי"ש. כן
הדבר גם בהמשך הפרשה

¹ ישנן דעות חלוקות בעניין זה, גם בקרב התימנים וגם הטוניסאים המסורת מורה על הנעת השווא. אבל הכרענו לפי מה שבידינו שלגעיא זו אין כוח להניע את השווא שאחריה.

² ובגלל כי פסוק זה נקרא במפטיר ימים טובים של פסח ובחול המועד פסח יש מנגנים אותו גם בפרשת השבוע פינחס

כג ג תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו שלא יישמע כפתח

כג ד עליית שני

כג טו עליית שלישי

כג יז מְוַשְׁבְּתֵיכֶם: טעם קדמא מעל הבי"ת, ככלל, תיבה זו תמיד תבוא בהטעמה משנית בהברה זו. תְּבִיאָו: דגש חזק באל"ף. שְׁתִּים: בחלק מהדפוסים מוטעם בטעם יתיב ובחלקם בפשטא
כג כב וְבִקְצֵרְכֶם: הבי"ת בשווא נח למרות הגעיה בוי"ו. לַעֲנִי: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מידע

כג כג בחו"ל עליית רביעי

כג כז בַּעֲשׂוֹר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מידע
כג ל וְהֶאֱבֹדְתִי הַטַּעַם בת"ו מלרע. העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף שלאחריה
כג לב שִׁבְתְּכֶם: התי"ו בשוא נע

כג לג בחו"ל עליית חמישי

כג לח שִׁבְתָּ ה' וּמִלְבָּד מִתְּנוּתֵיכֶם וּמִלְבָּד... וּמִלְבָּד כָּל-נִדְבָתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ: כל הדגשות בתוך המילה בשוא נע
כג לט בְּאֶסְפָּכֶם: האל"ף בקמץ קטן

הפטרת יר"ט שני של פסח לבני ישראל אשר עדיין לא עלו ארצה ישראל, מלכים ב כג:

כדי להבין נכונה את דברי ההפטרה יש לקרוא את הפרק שלפניו על מציאת ספר התורה ועל נבואת חולדה הנביאה.

ב כג ג וְאֵת-עֲדוּתֵיוֹ: הדלי"ת בשוא נע והוי"ו נקראת בחולם (במבטא "ישראל": edevotav)

יום שלישי של פסח שמות יג:

קִדְש-לִי: הדלי"ת בסגול

ה עליית שני

לָתֵת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד. וְעַבְדְּתָּ מלרע!

ח וְהִגְדְּתָּ: מלרע

יא עליית שלישי

יד כִּי-יִשְׁאָלְךָ: האל"ף בקמץ רחב ולכן הלמ"ד בשוא נע

יום רביעי של פסח שמות כב:

כו וְשִׁמְעָתִי: במלרע, הקורא במלעיל משנה משמעות³

כב כז עליית שני

כג א אל-תִּשָּׁת: במלעיל

כג ג תִּהְדָּר: הה"א בשווא נח והדלי"ת בדגש קל, אין לקרוא 'תִּדָּר'

כג ד אִיבָדְךָ: אל"ף בחולם, יר"ד בחירק קטן (חסר) וב"ת בשווא נח, יש לקרא: א – יב – ד

כג ו עליית שלישי

כג ח כִּי הַשָּׁחַד יַעֲזֹר פְּקָחִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים: להיזהר מהפסוק המקביל

דברים טז יט כִּי הַשָּׁחַד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צַדִּיקִים

³ עלון זה לא נועד לפסקי הלכה. למעשה יש נדון בין הרבנים המבינים בדקדוק. כל עוד לא המשיך הלאה או לא התרחק מהמקום מסתבר שצריך להחזירו.

כג טו כִּי-בּוֹ יֵצֵאתָ מִמִּצְרַיִם: הַטַּחְא בַּתִּיבָה כִּי-בּוֹ
כג טז בְּאֶסְפָּךְ: הַאֵלֶּף בַּקֶּמֶץ קֶטֶן וְהַפֿ"א דְּגוּשָׁה

יום חמישי של פסח שמות לד א-כו

לד ב וְהָיָה: הַה"א הַרְאשׁוֹנָה בַּשְּׁוּא נַח

לד ד עליית שני

לד ה בְּעֵנֶךָ: הַעֲמִידָה בַּבִּלִּיט אֶת צוֹרֵת הַמִּיּוֹדֵעַ. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טַעַם טַחְא בַּתִּיבָה בְּשֵׁם
וְהַבִּלִּיט רַפָּה⁴

לד ט וּלְחֹטְאֵתָנוּ: הַטִּי"ת קְמוּצָה לְשׁוֹן יַחִיד (לֹא בַחֹלֶם)

לד י כִּי-נִזְרָא הָיָא: תִּיבַת נִזְרָא בַּמִּלְרַע, אֵין טַעַם נִסּוּג אַחוּר לְנִזְרָא

לד יא עליית שלישי

שְׁמֶר-לֶךְ: הַמ"ם בַּקֶּמֶץ קֶטֶן

לד יב הַשְּׁמֶר: בַּמִּלְעִיל

לד יג תַּתְּצוֹן תִּשְׁבְּרוֹן תִּכְרֹתוֹן: כּוֹלֶם בַּמִּלְרַע

לד יד קָנָא: יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַנִּזְרָא בַּדְּגִשׁ חִזַּק שְׁלֹא יִשְׁמַע מִלְשׁוֹן קִנְיָן: קָנָה

לד כא בְּחִרְיִשׁ וּבְקִצִּיר: הַבִּלִּיט הַרְאשׁוֹנָה בַּסְּגוּל וִישׁ לְקִרְאָה אֹתָהּ בַּהַעֲמִידָה קִלָּה לְהַדְגִּישׁ הַלְשׁוֹן
הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדֵעַ, הַבִּלִּיט הַשְּׁנִי בַּפֶּתַח

יום שישי של פסח במדבר ט:

ב וַיַּעֲשׂוּ: וַאֲלוֹ הַחִיבּוּר בַּשְּׁוּא נַע. אֶת-הַפֶּסַח: הַפֿ"א קְמוּצָה בַּטִּיפְחָא

ג וּכְכֹל-מִשְׁפָּטָיו: הַכ"ף הַרְאשׁוֹנָה בַּשְּׁוּא נַח וְצִרִּיךְ לְאַמֵּן אֶת הַלְשׁוֹן לְקוֹרְאוֹ נְכוֹנָה

ו עליית שני

ח וְאַשְׁמֹתָה: הַמ"ם בַּשְּׁוּא נַע וּבַמִּלְרַע. מֵה-יִצְיָה: הַיּוֹד רַפּוּיָה לְלֹא דְגִשׁ

ט ט עליית שלישי

י לְנֶפֶשׁ: הַלַּמֿ"ד בַּקֶּמֶץ. וַעֲשֵׂה פֶסַח: טַעַם נִסּוּג אַחוּר לַעֲי"ן, כֵּן הַדְּבַר בַּהַמְשָׁךְ פֶּסוּק יֵד

שיר השירים

אֵין לַעֲשׂוֹת נִיגוֹן שֶׁל סִיּוּם הַסֵּפֶר בַּסּוּף כָּל פֶּרֶק, לְחִלּוּקָה הַנוּצֵרִית לְפִרְקִים בַּתנ"ך אֵין כָּל מַשְׁמַעוֹת
לְגַבִּי קִרְיָאֲתָנוּ.

א ב כִּי-טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין: הַטִּיפְחָא בַּמִּלָּה דְּדִיךְ

א ד מִשְׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ נִרְוָצָה: הַנּוֹן דְּגוּשָׁה מִדִּין אֲתִי מִרְחִיק (=בֹּא מִרְחוֹק) אַע"פ שֶׁהַנּוֹן אֵינָה
מוֹטַעֲמָת, טַעַם טַחְא בַּתִּיבַת מִשְׁכְּנִי

א ז שְׁאֵהָבָה: מִקְרָה נִדִּיר שֶׁל טַעַם וְאַחֲרָיו גַּעֲיָא וְהַטַּעֲמָה בַּמִּקּוּם הָעִיקָרִי⁵, מִלְרַע. שְׁלֵמָה: שִׁי"ן
פֶּתוּחָה, הַטַּעַם בַּמ"ם מִלְרַע. כְּעֵטִיָּה: הַטִּי"ת בַּשְּׁוּא נַע

א ח בְּעֶקְבֶּיךָ: הַקו"ף רַפּוּיָה וּבַשְּׁוּא נַח אֵין בֵּה דְּגִשׁ לְתַפְאֲרַת הַקְּרִיאָה כַּפִּי שֵׁשׁ בַּמִּקּוּמוֹת דּוּמִים

א ט בְּרַכְיָי: הַבִּלִּיט הַשְּׁנִי רַפּוּיָה. רַעֲיָתִי: הָעֵי"ן בַּשְּׁוּא נַח לֹא בַּחֲטָף

א טז אֶף-עֲרִשְׁנוֹ: שִׁי"ן שְׁמַאֲלִית

א יז רַחֲטָנוּ כְּתִיב, קִרִּי: רַהֲיִטָנוּ וְהַרִ"שׁ בַּפֶּתַח

⁴ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. דְּהִינּוּ, הַקַּב"ה קִרָּא בְּשֵׁם - ה' (מִקִּיִּים אֶת דְּבָרָיו: וַיִּקְרָאֵתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ לַעֲיִל לִג יט)

⁵ מוֹעַתַק מִכָּא"צ.

ב ה הָיָין: היר"ד קמוצה בזקף
ב ז וְאִם-תִּעֲוֹרְרוּ: העי"ן במרכא⁶ לא בגעיא. הרי"ש בשווא נע ואין לקרוא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים, כן הדבר גם בהמשך
ב י וְאָמַר לִי: טעם נסוג אחר לאל"ף
ב יא הִסְתָּו: הסמ"ך בשוא נע עקב הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה כסמ"ך. הִלָּךְ
לֹא: אין טעם נסוג אחר
ב יג נִתְּנָו רִיחַ: טעם נסוג אחר לנו"ן הראשונה
ב טו אֶחָזוּ-לָנוּ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם. סִמְדָּר: הדלי"ת פתוחה, הקורא בקמץ משתבש
ב יז וְנָסוּ: הטעם בנו"ן, לא בסמ"ך. עַל-הָרִי בְּתָר: הטעם נסוג לה"א
ג א אֵת שְׁאֵהָבָה נִפְשִׁי: יש לשים לב כי הטעמים במילים האלה מתחלפים
ג ב וְאֶסֻּבָּבָה: הו"ו בפתח לא בקמץ, ב"ת ראשונה בשווא ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים וכן הדבר גם בהמשך. אֶבְקֶשָׁה: הקו"ף ללא דגש ועל כן היא בשוא נח
ג ד עַד-שֶׁהֵבִיאָתִי: הטעמה משנית בשי"ן והאל"ף כלל אינה נשמעת
ג ה וְאִם-תִּעֲוֹרְרוּ: כאן העי"ן ללא ספק במרכא, כך הוא בכתר ארם צובא ובכתבי היד
ג ו כְּתִמְרוֹת: המ"ם בשווא נע ולא בחטף
ג ז שְׁלֹשְׁלָמָה: מילה אחת, למ"ד דגושה בחירק
ג ח אֶחָזִי חָרָב: טעם נסוג אחר לחי"ת (בתיבה הראשונה)
ג ט עֲשֵׂה לֹא: טעם נסוג אחר לעי"ן
ג י עֲשֵׂה כֶסֶף: טעם נסוג אחר לעי"ן
ג יא צֶאֱנָה | וְרֹאִינָה: הרי"ש בשוא נח, אע"פ שיש געיא בוי"ו לפניו. בְּעֵטָרָה: הבי"ת בקמץ
ד א שְׁעָרָךְ: שי"ן שמאלית והעי"ן בשוא נח
ד ב מִן-הֶרְחָצָה: הרי"ש בפתח והחי"ת בשוא נח
ד ג מִבְּעַד: הבי"ת פתוחה ומוטעמת⁷
ד ה תֹּאמְרִי צְבִיָּה: לא להחליף עם תֹּאמְרִי צְבִיָּה לקמן ז ד
ד ו אֶלְךָ לִי: הטעם נסוג לאל"ף ותנועת הלמ"ד נתקצרה לסגול
ד י מֶה-יָפוּ: במלרע
ד יא שְׁלֹמֹתִיךָ: שי"ן שמאלית
יג-יד 'עַם פְּרִי מִגְדָּם' 'עַם כָּל-עֲצֵי לְבוֹנָה' 'עַם כָּל-רְאֵשֵׁי בְשָׂמִים': טעם טפחא בתיבת 'עַם'
ד יד וְאֶהְלֹות: להקפיד על הניקוד הנכון: וי"ו בפתח, אל"ף בחטף-פתח, ה"א בקמץ
ד טו מַעֲיִן: העי"ן בשווא נח ולא בפתח
ה ב שְׂרָאשִׁי: דגש חזק ברי"ש⁸. רְסִיסִי לַיְלָה: טעם נסוג אחר לסמ"ך הראשונה
ה ג פִּשְׁטָתִי: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. אֵיכָכָה: מלעיל⁹. אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם: יש להקפיד על הפרדת התיבות
ה יב עַל-אַפִּיקִי מִיָּם: טעם נסוג אחר לפ"א. בְּחֻלָּב: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול להבדיל בין מיודע ללא מיודע שאז היה מנוקד בשווא
ה יג מְרַקְחִים: יש להיזהר משיכול אותיות, אין לקרא 'מרחקים'
ה טו עֲמוּדֵי שֶׁשׁ: טעם נסוג אחר למ"ם
ה טז חֲבוֹ מִמֶּתֶקִים המ"ם בשוא נח אע"פ שיש געיא במ"ם שלפניה, עם זאת הת"ו רפויה
ו ד כַּנְדָּנֹות לבטא מילה זו נכונה (דלי"ת לפני גימ"ל), יש להיזהר משיכול אותיות, דג-גד

⁶ כך נראה לקרוא בכא"צ וכך ברור בכ"י לניגוד וששון. ועיין בקובץ סז, ובמצוין על ג ה

⁷ לא להחליף עם בְּעֵד הַחֲלוֹן של אם סיסרא!

⁸ אחד המקומות הבודדים במקרא בהם ניתן למצוא דגש באות רי"ש

⁹ בניגוד למגילת אסתר ששם הטעם מלרע (גם כאן וגם שם שתי המילים באותו פסוק, ואין הן מופיעות עוד במקרא!)

ו ה	הַסָּבִי הַבִּלְתִּי דְּגוּשָׁה. שְׁהֵם: הַטַּעְמָה מִשְׁנִית בְּשִׁי"ן
ו י	הַנִּשְׁקָפָה: בְּמִלְרַע!
ו יא	הַפְּרָחָה: ה"א הַשְּׂאֵלָה מִנּוּקְדַת בַּחטָף פֶּתַח וּלְכֹן הַפ"א אַחֲרִיָּה רַפָּה, הַרִי"ש בְּשׁוּוֹא נֵע
ז ב	אָמֵן: הַאֲל"ף בְּקִמְצָן קֶטֶן
ז ג	שְׂרָרֶךְ: הַשִּׁי"ן בְּקִמְצָן חֲטוֹף (קֶטֶן) הַרִי"ש בְּשׁוּוֹא נח ¹⁰
ז ה	תְּאֵמִי צְבִיָּה: הַתִּי"ו בְּקִמְצָן רַחֲב (קִמְצָן בַּהֲבֵרָה פֶּתוּחָה) הַאֲל"ף בַּחטָף קִמְצָן הַנִּקְרָא בְּרֹוב הַמִּקְוֹמוֹת כְּחוֹלָם. לֹא לַהַחֲלִיף עִם תְּאֵמִי צְבִיָּה לַעֲלִיל ד ה
ז ח	לְאִשְׁפָּלוֹת: הַאֲל"ף פֶּתוּחָה, הַכ"ף בַּחוֹלָם
ז ט	וְהִיוּ-נָא: הוּא"ו בְּשׁוּוֹא. פְּאִשְׁפָּלוֹת: כֹּאן הַאֲל"ף סְגוּלָה וְהַכ"ף בְּשׁוּוֹא נֵע לַהֲבַדִּילוֹ מִהַפְסוֹק הַקּוֹדֵם בַּחוֹלָם ¹¹
ז יד	נִתְנוּ-רִיחַ: הַעֲמָדָה קֹלָה בְּנוֹ"ן בְּגַלֵּל הַגְעִיָּה שֵׁם, וְהַשׁוּא בְּתִי"ו, נֵע
ח א	אֶשְׁקֶךְ: הַשִּׁי"ן בְּדָגֶשׁ וּבְקִמְצָן רַחֲב הַקּו"ף בְּשׁוּא נֵע, מִלְשׁוֹן נִשְׁיָקָה. יֵשׁ לַהֲיִזְהַר מִהַצּוּרָה הַדּוּמָה בַּפְּסוֹק הַבָּא אֶשְׁקֶךְ, מִלְשׁוֹן הַשְּׁקִיָּה
ח ב	אֶנְהַגֶּךְ: הַה"א בְּקִמְצָן רַחֲב הַגִּימ"ל בְּשׁוּא נֵע. מִיֵּין הַרְקָח: לֹא מִיֵּין
ח ג	וְמָה-תִּעֲרָרְךָ: גַּם כֹּאן הָעִי"ן בְּמִרְכָּא וְלֹא בְּגַעִיָּא ¹² , רִישׁ רֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נֵע
ח ה	חֲבִלְתָּךְ אֶמְךְ: הַלֹּמ"ד בַּפֶּתַח וּמוֹטַעֲמַת (מַלְעִיל), הַתִּי"ו אַחֲרִיָּה בְּשׁוּוֹא נח. יִלְדְתָּךְ: הַדְּלִי"ת פֶּתוּחָה וּמוֹטַעֲמַת (מַלְעִיל), הַתִּי"ו אַחֲרִיָּה בְּשׁוּוֹא נח
ח ו	רְשָׁפֶיָּה רְשָׁפִי: פ"א רֵאשׁוֹנָה רַפָּה וְהַשְּׁנִיָּה בְּדָגֶשׁ קָל. שְׁלֵהֲבִתֶּיָּה: מִילָה אַחַת, הַה"א הַרֵאשׁוֹנָה בְּמִרְכָּא כְּטַעַם מִשְׁנָה, הַה"א הַשְּׁנִיָּה לְלֹא מִפִּיק
ח ז	בְּאֶהְבֶּה: הַבִּלְתִּי הַרֵאשׁוֹנָה בְּקִמְצָן מִרְאָה עַל יִידוּעַ
ח ח	טִירַת כֶּסֶף: טַעַם נִסּוּג אַחֲזֹר לִטִּית
ח י	כְּמוֹצָאֵת שְׁלוֹם: הַצַּדִּי בְּשׁוּא נֵע וְהַאֲל"ף בְּצִירִי: לֹא כְּמוֹצָאֵת
ח יא	יָבֹא בְּפִרְיוֹ: הַבִּית דְּגוּשָׁה בְּגַלֵּל הַפ"א הַבָּאָה אַחֲרִיָּה ¹³
ח יב	לְנִטְרִים: הַלֹּמ"ד בְּשׁוּא
ח יד	וְדָמָה-לָךְ: הַדְּלִי"ת בְּשׁוּא נע ¹⁴
שְׁבִיעֵי שֵׁל פֶּסַח שְׁמוֹת יָג:	
יג יח	וַיִּסָּב: בְּמִלְרַע
יג יט	וְהַעֲלִיתֶם: הַעֲמָדָה בַּה"א לְמִנּוּעַ הַבִּלְעַת הָעִי"ן הַחֲטוּפָה שְׁלֹא אַחֲרִיָּה, וְהַעֲלִיתֶם
יג כ	עֲלִיית שְׁנִי
יד א	עֲלִיית שְׁלִישִׁי
יד ב	וַיִּשְׁבּוּ וַיַּחֲנוּ: וְהוּא"ו שְׁוֹאִית, לְשׁוֹן עֵתִיד. נִכְחָז: הַכ"ף בְּשׁוּא נח ¹⁵

¹⁰ הַמִּצְיִינִים שׁוֹא נֵע מִשְׁבָּשִׁים שִׁיבוֹשׁ חֲמוּר!

¹¹ בְּגַלֵּל צוּרַת הַנִּסְמָךְ.

¹² כֹּא"צ לֹא הִגִּיעַ לִידִינוּ, אֲבָל כֵּךְ בְּשׁוֹן וּבְלִינִגְרַד. גַּם דּוּמָה לְשׁוֹן הַמִּקְוֹמוֹת הַקּוֹדֵמִים בְּמִגִּילָה ב ז; ג ה.

¹³ נִשְׁנֵן זֹהָ אֵת כָּלֹל אֶחָד מִמִּבְטְלֵי יְהוּ"א. כִּידוּעַ אוֹתִיּוֹת בְּג"ד כַּפ"ת בְּרֹאשׁ הַמִּילָה דְּגוּשׁוֹת בְּדָגֶשׁ קָל. אִם הַמִּילָה לִפְנֵיהֶן מִסְתַּיִימַת בַּהֲבֵרָה פֶּתוּחָה לְרֹוב אַחֲרֵי אוֹתִיּוֹת יְהוּ"א (אִהוּ"י) הַדָּגֶשׁ נִשְׁמַט. יֵשׁ חֲרִיגִים שְׁבָהֶם הַדָּגֶשׁ מִתְקִיִּים בְּכָל זֹאת. אֶחָד הַחֲרִיגִים מִכּוֹנָה "אוֹתִיּוֹת צְבוֹתוֹת". כְּלוּמָר כֹּאשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת בִּלְתִּי או כ"ף בְּשִׁמְשׁוֹן כֹּאוֹתִיּוֹת שִׁימוּשׁ מִנּוּקְדוֹת בְּשׁוּוֹא וְאַחֲרִיָּהֶן אוֹתָהּ אוֹת [בְּבִיתְךָ, כָּלֹל] וְלַעֲתִים גַּם אוֹת מֵאוֹתוֹ מוֹצֵא כְּמוֹ בִּלְתִּי וְאַחֲרִיָּה פ"א – הַדָּגֶשׁ נִשְׁאָר.

הַעֲרָה, תִּי"ו שֶׁל עֵתִיד נִשְׁאָרָת לְלֹא דָגֶשׁ גַּם כִּשֶּׁהִיא לִפְנֵי תִי"ו; בִּלְתִּי לִפְנֵי מ"ם נִשְׁאָרָת רַפּוּיָה, וְכֵן כ"ף לִפְנֵי יו"ד וְקו"ף.

¹⁴ הַמִּנְחַת שֵׁי מַעֲיֵד עַל כ"י שְׁבָהֶם יֵשׁ חֲטָף פֶּתַח בְּדִלְתִּית.

¹⁵ הַבְּעִיָּה הִיא לְמִבְטָאִים חִלְתִּית כַּכ"ף רַפּוּיָה נּוֹצֵר כֹּאן "שׁוֹא דּוּמוֹת". וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְכַּרְנוּ כְּמָה פַעֲמִים שֶׁהוּא נח, מְכַל מְקוֹם רַבִּים מִתְקִשִׁים לְקוּרָאוֹ נח. נִרְאֶה שְׁכָאן צָרִיךְ לַהֲתַאֲמֵץ לְקוּרָא נְכוֹנָה אִם בְּמִבְטָא חִלְתִּית גְּרוּנִית כִּדִּין, אִם בְּקִרְיַת הַכ"ף בְּשׁוּא נח.

יד וְאֶכְבֶּדָה בְּפִרְעָה: דגש קל בבית נותר במקומו מדין "אותיות צביות"¹⁶. וַיַּעַשׂ-כֵּן: בטעם סילוק (סוף פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן על אופן הקריאה הנכונה

יד ה עליית רביעי

יד ו וַיֵּאָסֶר: האלף בשוא נח לא בחטף סגול

יד ט עליית חמישי

יד י וַיִּרְאוּ: היר"ד בחירק מלא והשוא ברי"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה

יד יב מִמֶּתְנוּ: המ"ם בשורק¹⁷ ולא בחולם. וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתָנוּ

יד יד תַּחֲרִשׁוּן: געיה בת"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם

יד טו עליית ששי

יד יז וַיָּבֵאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל

יד כד וַיֵּהָם: הה"א בקמץ קטן

יד כה וַיִּנְהָגוּ: יו"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיה, נו"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה במקום, יש לקרא: וינְ-הָגוּ

יד כו עליית שביעי

יד יט וַיֵּשְׁבוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד

שירת הים: יש פסוקים המנוגנים כולם או חלקם במנגינה מיוחדת, גם לפני השירה יש סיומי פסוקים מעין אלו. ככלל, יש לקרוא במנגינת שירת הים פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם ה"ם¹⁸. להלן רשימת הפסוקים או חלקי פסוקים שאינם עונים על הכלל הזה:

יד כב, יד כט וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה מִימֵינִם וּמִשְׁמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת

טו יז תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו, לעומתו, יש לנגן את חציו השני מקִדָּשׁ

טו יח ה' | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר

טו כא שִׁירוֹ לָהֶם כִּי-גָאָה גָאָה: שירת הנשים

טו א יִשִּׁיר-מִשֶּׁה בְּקוֹרֶן וְחוֹמָשִׁים נֹסָפִים יש געיה ביו"ד של ישיר. אין היא במקום, מקומה - בשי"ן.

כִּי-גָאָה גָאָה: הגימל במילה גָאָה דגושה¹⁹. הוא אחד מארבעת החריגים בשירת הים, חריג זה חוזר על עצמו בפס' כא

טו ב עֵי: העי"ן בקמץ חטוף (קטן). וַאֲרַמְּנָהּ: הנו"ן בשווא נח ואחריה ה"א, אין לקרא 'וארממנו'

טו ה יְכַסִּימוּ: סמ"ך בשווא נח, יו"ד בשורק, יש לקרא יכס־ימו. בְּמַצּוֹת: הצד"י בחולם לא בשורק

טו ו נֶאֱדָרִי: האלף כאן וכן בהמשך פסוק יא נֶאֱדָר בשוא נח ולא בחטף סגול

טו ח נַעֲרָמוּ מִים: הטעם נסוג לנו"ן

טו י צִלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף²⁰

טו יא מִי כְּמִכָּה: הדגש בכ"ף בתחילת המילה הוא חריג. עֲשֵׂה פֶלֶא: הטעם נסוג לעי"ן השי"ן בצירי והפ"א רפויה

טו יג עַם-זו גָאָלָת: הגימ"ל דגושה. בַּעֲדָה: העי"ן בקמץ חטוף הזי"ן דגושה בשוא נע

טו יד יִרְגְּזוּן: הטעם בזי"ן מלרע וכן בשאר המילים הנגמרות ב-ון

¹⁶ שתי אותיות מאותו מוצא והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה מתקיים בפועל רק בבית וכו"ף שהן בשווא של אותיות השימוש ולא בכל הצירופים.

¹⁷ תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתוב מקראי חסר או מלא.

¹⁸ ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את ויושע אלא רק מויאמינו בה". וכן את 2 הפסוקים של והמים להם ח(ו)מה.

¹⁹ במבטא רוב העדות כיום אין הבדל בין גימ"ל דגושה לרפויה.

²⁰ צִלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים: לפי חלוקת הטעמים יש כאן שתי יחידות: צִלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת; בְּמִים אֲדִירִים ואין לעשות אחרי בְּמִים הפסק גדול יותר מאשר אחרי כְּעוֹפֶרֶת, וכן בקריאת שירת הים כל יום בתפילה.

טו טז יִדְמוּ כָאֶבֶן: הדל"ת בשוא נע בגלל הדגש²¹, הכ"ף בראש התיבה השנייה דגושה באופן חריג
 טו יז מְקַדָּשׁ: הקר"ף דגושה לתפארת הקריאה
 טו יט בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת השנייה אף היא דגושה

הפטרת שביעי של פסח²² שמואל ב כב:

ב וּמַפְלִיטִי-לִי: הלמ"ד רפויה ללא דגש, ובשוא נח
 ג אֶחָסֶה-בּוֹ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה, הבי"ת בדגש חזק מדין דחיק
 ו מְקַשֵּׁי מוֹת: הטעם נסוג למ"ם
 ח כִּי-תָרֶה לִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת
 כב חֲשֶׁרֶת-מִים: השי"ן בשוא נע²³
 טז אֶפְקִי יָם: טעם נסוג אחור לפ"א
 כ חַפֵּץ בִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת
 כט יִגְיֶה: הה"א במפיק, מלשון נגה²⁴. חֲשָׁבִי: החי"ת בקמץ קטן והכ"ף בדגש קל
 לח וְאַשְׁמִידֶם: הוי"ו בקמץ
 לט וְאַכְלֶם וְאַמְחָצֶם: בשתייהן הוי"ו בקמץ
 מא וְאַצְמִיתֶם: הוי"ו בקמץ
 מג וְאַשְׁחָקֶם: הוי"ו בשוא
 מה יִשְׁמְעוּ לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן
 מד וְתַפְלִיטֶנִי: הלמ"ד דגושה, ולכן השוא נע

אחרון של פסח לבני חו"ל דברים טו כא:

יד כג מַעֲשֶׂר: העי"ן בשווא נח
 יד כד שְׂאֵתוֹ: השי"ן בשוא והאל"ף בצירי
 יבֶרְכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח, על אף הקושי. כן הדבר גם בהמשך הפרק
 יד כה בִּידָךְ: ולא בידך, הדל"ת בשוא נע לא בסגול והטעם בכ"ף
 יד כו תִּשְׁאָלֶךָ: געיה בת"ו. האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע. וְאַכְלֶתָ שָׁם: טעם נסוג אחור לכ"ף
 ודגש חזק בש"ן מדין אתי מרחיק
 טו ב לֹא-יָגֹשׁ: שי"ן שמאלית
 טו ד יִהְיֶה-בָּךְ: געיה ביר"ד הראשונה ודגש חזק בבי"ת מדין דחיק
 טו ו וְהַעֲבַטְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, ועל אף הקושי, הטי"ת בשווא נח
 טו ז תִּקְפֹּץ: הפ"א דגושה
 טו ט קָרְבָּה: הקר"ף בקמץ רחב והרי"ש אחריה בשווא נע. וְרַעָה עֵינֶיךָ: יש להקפיד, כבכל מקום אחר
 במקרא, על קריאת העי"ן שאם לא כן, משבש את משמעות הכתוב
 טו יא לַעֲנִיךָ: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת העי"ן החטופה, הנר"ן בחירק חסר ולכן היר"ד אחריה
 דגושה. וְלֹא־בִינֶךָ: הלמ"ד וגם הבי"ת בשווא נח, היר"ד בחולם והנר"ן אחריה בשווא נע: ול-אב-ינך
 טו יב וְעַבְדְּךָ: הבי"ת בקמץ גדול ושווא נע בדל"ת, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
 טו יד וּמִיִּקְבֶּדָה: המ"ם בחירק חסר והיר"ד אחריה דגושה ומנוקדת אף היא בחירק חסר
 טו טז אֶהֱבֶדְךָ: הבי"ת בשווא נע
 טו יז תַּעֲשֶׂה-כֵן: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק
 טו יח בְּשַׁלְחֶךָ באזלא (קדמא) ולא בפשטא. בהרבה חומשים אין להבחין ביניהם כי כאן הקדמא היא על
 האות האחרונה

²¹ הקורא יִדְמוּ בשוא נח ללא דגש מחליף ללשון דמיון במקום לשון דממה.

²² השירה הזו נמצאת גם בתהלים יח, ולכן מי שמזמור זה שגור על פיו ייזהר במקומות שבהם השירה כאן שונה מאשר בתהלים.

²³ החטף המופיע בחלק מהדפוסים אינו אלא להורות על הנעת השווא ו אינו מורה על קריאת השי"ן בחטף עצמו

²⁴ אחד מחמשת השורשים שה"א שורשית ובמפיק והם בראשי תיבות ג"ן כ"ת"ם: ג.ב.ה, נ.ג.ה, כ.מ.ה, ת.מ.ה, מ.ה.מ.ה

טו כ תֹּאכְלֶנּוּ: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף פתח	
טו כא תִּזְבְּחֶנּוּ: הבי"ת קמוצה	
טז א וְעָשִׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק	
טז ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת	
טז ה נָתַן לָךְ: הטעמה בתי"ו, אין טעם נסוג אחור לנו"ן	
טז ו לִשְׂכֵן שְׁמוֹ שֵׁם: תיבת שֵׁם בתביר, אין להסמיכה לתיבה שלפניה בזקף	
טז יג בְּאַסְפֹּךְ מִגִּרְנֶךָ: גם האל"ף וגם הגימ"ל בקמץ קטן	
טז ט שְׂבַעֲתָ: השי"ן בקמץ והקוראו בשוא משנה משמעות וכן בהמשך הפרשה ²⁵ . תִּסְפֹּר-לָךְ: הפ"א בקמץ חטוף	
טז י יִבְרָכְךָ: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשוא נח וכן הוא בהמשך	
טז טו בְּכָל תְּבוּאָתְךָ: בכל במהפך ולא במקף ולכן גם בחולם ולא בק"ח	
טז טז יֵרָאֶה כָּל-זְכוּרְךָ: בקדמא ואזלא ולא בתלישה (לא קורן אך יש חומשים)	
טז יז נָתַן-לָךְ: געיה בנו"ן	
הפטרת אחרון של פסח בחו"ל ישעיה י לד:	
י לד סִבְכֵי: הבית בשוא נח על אף הגעיה לפניה	
יא א וַיֵּצֵא חֲטָר: הטעם בצד"י, אין הוא נסוג ליו"ד. מִגִּזְעֵ יִשְׂרָאֵל: הגימ"ל בצירי	
יא ב וַנַּחֲתָ: מלרע ²⁶ . רוּחַ חֲכָמָה: יש לתת רווח בין הדבקים שלא תיבלע חו"ת אחת	
יא ג וְהִרְחִיחוּ: כך יש לקרוא ²⁷	
יא ז יֹאכֵל-תִּבְנֶן: המילה תִּבְנֶן אינה משתנה באס"ף (אתנח - סוף פסוק) והתי"ו בסגול	
יא ט מִלֵּאָה: הלמ"ד בשוא נע	
יא יא אֶת-שְׂאֵר: הקמץ במילה שאר אינו משתנה לפתח ²⁸ וכן בפסוק טז	
יא יב וְנִשְׂא נֶסֶךְ: הטעם לא נסוג לנו"ן	
יא יד וְעָפּוּ: הטעם בפ"א מלרע	
יא טו בָּעִים: העי"ן בשוא נח, לא בחטף	
יא יז יֵשֶׁב: השי"ן בחולם	
יא יח מִמַּעֲיָנִי: העי"ן בפתח והי"ד בשוא נח	

ידידנו הרב גור אריה צור נר"ו מצא בהגדה של פסח מקום רחב להעמיק בעומק עניין מצוות ליל פסח, מובאים כאן קטעים מדבריו.

עיין באוהב ישראל, הרה"ק ר' יהושע ה'של מאפטא, דיש שני סוגי הנהגות מן השמים. הנהגה אחת לפי בחירת האדם, כגון שכר ועונש וכו'. והנהגה שנייה היא הנהגה עצמית, לא קשורה לבחירת האדם, הנהגה **מלפני ה'.** ממקור הרחמים. ובהנהגה זו, גם מי שמגיע לו עונש על פי בחירה, בהנהגה זו יונהג במידת הרחמים. ולפי זה נראה לומר, שזה המטבע שתקנו חז"ל, "יהי רצון **מלפניך**". וזה שהתפלל ר' ישמעאל כהן גדול בקדש הקדשים, יהי רצון **מלפניך** שיגולו רחמך על מידותיך ותיכנס עם בניך לפנים משורת הדין (בבלי ברכות ז א). וזה הוא ההסבר של **לפנים משורת הדין.** שהיה יכול לומר **מחוץ** לשורת הדין, או **למעט** משורת הדין. או **לפי** שורת הרחמים. ומהו **הלפנים** שאמרו. אלא ע"כ זה הוא **המלפניך, מלפני ה', בלא קשר לבחירה, ממקור הרחמים.** וזה שהתגלה בשביעי של פסח. היה רצון מלפניך. ולכן כשקטרגו מלאכי השרת ואמרו אלו עובדי ע"ז ואלו, לא התקבל הקטרוג, כי במלפניך, שם אין קטרוג מועיל כלום.

²⁵ ובכל מקום במשמע שבוע – שבעה ימים ולא לשון שבועה.

²⁶ לא בגלל וי"ו ההיפוך, אינו נוהג בנסתר.

²⁷ יש טועים בדרשה בחז"ל, ללא שבדקו את ניקוד המילה במקרא, ועלולים להכניס את טעות הקריאה להפטרה זו.

²⁸ כן הדבר במילה דת

ארבע²⁹ כוסות של ליל הסדר, הן כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו, 1-12).

ארבעה פרקים של קדושה

יסוד הארבע כוסות הוא, שיש ארבעה פרקים של קדושה בליל הסדר:

קידוש, אמירת ההגדה, ברכת המזון, הלל.

וכפי שתקנו חז"ל, לומר בכל מקום קדושה על הכוס, כגון ברכת הנישואין ושבע ברכות וברכת הברית וכד', לכן גם בליל הסדר שיש בו ארבע קדושות הנ"ל, קידוש, אמירת ההגדה, ברכת המזון והלל, הן ארבע קדושות שתקנו לומר כל אחת מהן על הכוס. והן הן הארבע כוסות של ליל הסדר. יוצא איפוא, שארבע הקדושות הנ"ל, הן אשר תוקנו כנגד ארבע לשונות של גאולה. וארבע הכוסות נמשכות אחריהן.

ולפי זה תובן השייכות של ארבע לשונות של גאולה לסדר ההגדה.

והוצאתי כנגד קידוש, כשם שמוזכרים בקידוש זכר ליציאת מצרים.

והצלתי כנגד ההגדה, שעיקר ההגדה לספר נס ההצלה.

וגאלתי כנגד ברכת המזון שבזכות ברכת המזון נגאלים.

וכמו שאמרו חז"ל אמר הקב"ה וכי לא אשא פנים לישראל שהם מודקדקים עד כזית ועד כביצה. פירוש שמדקדקים עד כביצה כדי לברך ברכת המזון מדאורייתא ועל כל פנים עד כזית מדרבנן.

ולקחתי כנגד ההלל.

ככתוב עם זו יצרתי לי תהילתי ויספרו (ישעיהו מג, כא).

והם כנגד ארבעה עולמות אבי"ע, אצילות בריאה יצירה עשייה, ולכן יכוון בכל אחד מהכוסות את שם השם הראוי להתגלות באותו עולם.

השם הראשון יכוון על כוס הקידוש כנ"ל לשם השם הנקרא ע"ב: יו"ד ה"י וי"ו ה"י, והוא כנגד עולם האצילות ונכתב במילוי יודי"ן, ונקרא ע"ב על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

השם השני יכוון על כוס ההגדה והוא השם הק' הנקרא ס"ג כזה: יו"ד ה"י וא"ו ה"י והוא כנגד עולם הבריאה ונכתב במילוי יודי"ן ו-א' ונקרא ס"ג, על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

השם השלישי יכוון על כוס ברכת המזון, והוא שם מ"ה: יו"ד ה"א וא"ו ה"א, כנגד עולם היצירה ונכתב במילוי אל"פין ונקרא מ"ה על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל. השם הרביעי יכוון על הכוס ההלל, יו"ד ה"ה וו"ו ה"ה והוא שם ב"ן, כנגד עולם העשייה והוא והוא במילוי כפולות, ונקרא ב"ן על שם שהוא גימ' של אותיות השם הנ"ל.

וזה ששאלו תלמידיו של רבי את רבי, (במדרש פליאה), כמה שמות השם יש, וענה להם רחמנא לבא בעי.

ועמדו על כך המפרשים שהתכוון בתשובתו לסכום הגימטריות הנ"ל ע"ב ועוד ס"ג ועוד מ"ה ועוד ב"ן שהם יחד רל"ב והוא ר"ת של רחמנא לבא בעי. שכביכול סך שמות ה' בעולמות אצילות בריאה יצירה עשייה הוא רל"ב.

והיה תמוה בעיניהם, שהרי רבים שמות ה' ומי יוכל לספרם, ורבי התכוון לומר להם פרט לחשבון הנ"ל, למה לכם בנסתרות, ה' אחד ושמו אחד ורחמנא לבא בעי.³⁰

²⁹ א"י. כוס בלשון המקרא זכר, אבל משום מה הפך נקבה, אולי בגלל צורת הריבוי שלו כוסות.

³⁰ א"י. כמזומה שעד כה הבאנו מדברי ידידנו רק ענינים הנוגעים לקבלה מה שנקרא "לעומקו של מקרא" אבל לא הנהגה שאדם מקבל על עצמו ע"פ קבלה. כאן יש הוראה מה לכון בכל כוס. מהענין להביא את דברי שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצו ולכן ראיתי רבותי הגאון הפלאה ז"ל ומורי החסיד שבכחונה מחו' נתן אדליר זצ"ל והגאון מחו' זלמן חסיד ז"ל שלא חמשיכו עדה, מעיד אני עלי שמימי לא שמעתי מפי קדושי ישראל הנ"ל ספר חזונו יוצא מפי קדושם בשום דרוש, ותל"ית לא זזה ידי מתוך ידם ולא חסרתי מזהם זכו, ותל"ית תלמידיהם אין פרוץ ואין יוצאת ואין ענחה ברחבתיו (תהלים קסד, יד) וכו' כדבס"פ היה קורא. כוונתו לכתוב שם תלמוד בבלי ברכות יז ב. אין פרוץ - שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו

בביאור מתי מתחילה מצות ההגדה

במסכת פסחים פרק י משנה ד' שנינו מתחיל בגנות ומסיים בשבח. אלא שחלקו בזה רב ושמואל (פסחים קטז). לדעת שמואל מתחילה ההגדה בתשובה לשאלת מה נשתנה באומרו עבדים היינו. שכן כאן מתחיל בגנות.

לדעת רב מתחילה ההגדה באומרו מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו וכו' שכן בזה מתחיל בגנות. והוא כפירוש רבינו עובדיה מברטנורה על המשנה שם.

ובשימת לב, יש להעיר, שלפי רב מעשה בר' אליעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק, וכן מאמרו של ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה, וכן כנגד ארבעה בנים דברה תורה, וכן יכול מראש חדש, הן רק הקדמה להגדה. ולפי שמואל הן חלק מההגדה. ועוד, לפי הנאמר לעיל בסימן קדש, שההגדה נאמרת על הכוס, היא מתחילה בעת מציגת כוס שני, והוא לפני מה נשתנה.

ואשר על כן על כל הנ"ל יש לומר שאכן, מצות ההגדה מתחילה עם מציגת הכוס ל"מה נשתנה". ובזה שאלת התינוקות היא חלק מההגדה.

אלא שרב ושמואל חלקו מהיכן מתחילה עיקר המצוה של הסיפור. לשמואל מעבדים היינו, ולרב באומרו מתחלה עובדי ע"ז וכו' וכל השאר הן רק הקדמה להגדה.

בביאור ההבדל בין הגדה לסיפור

יש לשאול, שהרי אמרו שאמירה היא רכה, והגדה היא דיבורים קשים כגידים. כמו שדרשו עה"פ פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, ג) ופירש רש"י שם ותגיד – ענשים ודקדוקין, דברים הקשים כגידים. ובליילה הזה צריך למשוך לב הצאן הרך לאמונה ולדברים הנשגבים של הלילה הזה, באמירה רכה, ולא בדרך של הגדה.

ואכן, מצינו בהגדה דברים שהם קשים כגידים, ואם לא היו אומרים לנו חז"ל לאומרום אי אפשר היה לאומרום. כגון בן רשע, אף אתה הקהה את שיניו, הוציא עצמו מן הכלל, כפר בעיקר, אילו היה שם לא היה נגאל. וכמו כן כל הגנות שמספרים בתחילה היו עובדי ע"ז אבותינו.

א"ה. שאלה זו היא לפי אחת הדעות בתלמוד שרש"י בחר להביא תלמוד בבלי שבת פז א

דבי אומר: בתחילה פירש עונשה, דכתיב וישב משה (שמות יט, ח) – דברים שמשבבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש מתן שכרה – דכתיב ויגד משה (פס', ט) – דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה. ואיכא דאמרי: בתחילה פירש מתן שכרה, דכתיב וישב משה – דברים שמישיבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה – דכתיב ויגד משה – דברים שקשין לאדם כגידים. אבל ידידנו בחר בדעה שרש"י מביא. וכי אפשר לומר כן ביום כה מקודש ובשעות כה מסוגלות, אלא להודיע כוחם של חז"ל שאמרו לנו לומר דברים הקשים כגידים, ואף על פי כן יתישבו על לב הבנים כאמירה רכה. ונרמז הדבר בפסוק והגדת לבנך (שמות יג, ח), וכח זה של אמונת חכמים הוא ששומר עלינו לבלתי יהיה כאן קטרוג, וכך יפלו הדברים על און שומעיהם.

ועוד יש לומר, שהמילה הגדה בארמית היא כנהר שנמשכים מימיו, כעין נגידים נחליא, כן סיפור יציאת מצרים הוא כדבר אשר מושך את הלב, ולכן עטפו את הסיפור בכל מיני מעשים שימשכו את לב התינוקות ולא ימאסו במוסר שיש בהגדה.

ועוד יש לומר, שהגדה היא לשון של הכרת הטוב, כמו שאמר דוד המלך³¹ ע"ה בתהלים להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות (צב, ג). והרי חסד ואמונה אמירתן רכה. אלא שנקט לשון גידים גם בחסד ובאמונה כדי להשרישם בחזקה ולנטעם עמוק בלב הרך. לכן נקט לשון הגדה בליל הסדר שכולו חסד ואמונה.

וכן בהמשך המזמור שם, פס' טו להגיד כי ישר יי, צורי ולא עולתה בו.

אחיתופל, ואין יוצאת – שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שייצא ממנו דואג האדומי, ואין צנחה – שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שייצא ממנו גחזי, ברחובותינו – שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים כגון ישו הנוצרי.
³¹ א"ה. מוחסים לדוד המלך גם מזמורים שאינם שלו. אחד עשר המזמורים צ-ק מיוחסים למרע"ה.

ואשר על כן ייסד בעל ההגדה את ההגדה של פסח על ההגדה של הביכורים, אָרְמִי אָבֵד אָבִי (דברים כו, ה) וגו' להכיר טובה לקב"ה על כל הנסים שעשה לנו ועל פדות נפשנו. וכן פירש רש"י בהגדת הביכורים (דברים כו, ג') ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה. הכי נמו, הגדת היום לה' אלקיך שאינך כפוי טובה. והכרת הטוב יש בה כדי להגן על הצאן הרך לבלתי תפגע נפשו מהדברים הקשים כגידין.

ויש לעיין, בהגדת הביכורים מדוע יתחיל מארמי אובד אבי וירד מצרימה וגו'. והרי הוא עתה בארץ המובטחת, עם הפירות שנתן לו הקב"ה, ולכאורה היה די לומר הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ומוודה אני לפניך על הארץ ועל הפירות. ומדוע יתחיל את הכרת הטוב מארמי אובד אבי.

אלא לימוד גדול לימדנו בעל ההגדה בלילה זה. שאת הטוב, צריך להכיר מהשרש. מתחילתו ועד סופו. שאחרת אולי תודה יש כאן, אבל הכרת הטוב כמשמעה אין כאן. שכל עיקרה של הכרת הטוב לדעת מי הוא הטוב, וכיצד הוא מטיב. אשר על כן נקרא הטוב והמטיב. ולכן מתחיל מארמי אובד אבי, שתחילת הצלתנו ממצרים יסודה ושורשה בהצלתנו מלבן הארמי.

ושמא יש לומר שכאן שרש מחלוקתם של רב ושמואל (פסחים קטז). האמורה לעיל, מהיכן מתחיל בגנות.

כלומר מה הוא שרש הכרת הטוב שמשם צריך להתחיל להודות. רב אמר "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמָּקוֹם לְעִבּוּדָתוֹ, הוא שרש הכרת הטוב, ושמואל אמר: מ"עבדים היינו", ויוציאנו, הוא שרש הכרת הטוב.

ובא השלישי, הוא בעל ההגדה והכריע ביניהם. שהתחיל את סיפור יצי"נו עצמו מארמי אובד אבי, וירד מצרימה. שכאן שרש הכרת הטוב, שתחת אשר רצה לבן הארמי לכלותנו, התקיים ביעקב אבינו וירד מצרימה, ונעשה שם לגוי גדול.

ואף על פי כן, כתשובה לבן השואל, בחר בעל ההגדה לפתוח ב"עבדים היינו", וכדברי שמואל, שהם יותר קרובים לדעתו של הבן.

א"ה. ההגדה בנויה באמנות. תחילה עבדים היינו המקרא בפרשת ואתחנן. ואח"כ על חיוב הסיפור ביציאת מצרים והמעשה בזקנים שהיו מסובין בבני-ברק.

אח"כ כדי להגיע לפרשת ארמי אובד, פותחים 'ברוך המקום ברוך הוא כנגד ארבעה בנים. התשובה שהתורה נותנת לבן החכם אינה עבדים היינו כבתורה, אלא משנה בסוף מסכת פסחים: התשובה לבן הרשע ביום הזה עשה יי' לי שהיא חלק מהאמירה לשאינו יודע לשאול. אחרי שמוכא שוב המקרא והגדת לבן ההגדה שואלת יכול מראש חודש? ואז היא עוברת לשיטת רב מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו. ושוב, אלא שהפעם "ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא". מכאן 'והיא שעמדה'. ויצא ולמד' כדי להגיע ללבן הארמי.

ומכאן דורש אָרְמִי אָבֵד אָבִי וכו'.

הרב עמרם אייזנשטיין

שביעי של פסח – בענין שינוי הניגון בקריאת שירת הים

ראשית חובה להדגיש כי שינוי הניגון בשירת הים, אינו שינוי מהותי, ולכן אין זה נידון הילכתי. אלא זה שינוי מנהג, שהרי נגינת השירה היא קריאה בטעמי המקרא כדין, אלא שמנגנים את הטעמים בצורה מיוחדת. וזה כמו כל השינויים האחרים שיש במנגינות הטעמים, כשינוי הטעמים בקריאת ימים נוראים, וכשינוי של הניגון בסוף עלייה. שאינם שינויים מהותיים, והכל בכלל יניגון הטעמים, וכמש"כ החת"ס (בשו"ת ח"ו סימן פ"ו ד"ה ועוד לו בני"ץ).

וזו היא גם הסיבה שלא מצינו חילוק בין קריאת השירה בפרשת בשלח, וקריאת התורה בשביעי של פסח. ואילו זה היה שינוי מהותי, שקוראים את שירת הים בניגון מיוחד מצד שכך אמרו בני ישראל בעברם בים. וכמו שקוראים את עשרת הדברות בטעם העליון משום שכך ניתנו בסיני. – היה ראוי שהנוהגים לקרוא בפרשת יתרו את עשרת הדברות בטעם התחתון, ינהגו ג"כ לקרוא בפרשת בשלח את שירת הים בטעמים הרגילים.

וכיון שיש בזה כמה מנהגים, באיזה מקומות קוראים במנגינה מיוחדת, ובאיזה מקומות במנגינה רגילה. ולא מצאתי הסבר לכל המנהגים, אמרתי להציע רעיון לחילוק הנגילות. – כמובן שאינני בא להורות למעשה להחליף את המנהג.

הרעיון הוא שבחלקים שמדברים בשבחי השי"ת או בהודאה על ההטבה לישראל, אומרים את זה בניגון שמח. אבל בחלקים שמדברים על מפלת הרשעים, אומרים את זה בטעמים רגילים. והטעם לזה הוא מחמת מה שאמרו בגמ' סנהדרין לט: וז"ל הגמ': שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים, דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה (שמות יד, ט), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה, אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני.

כמובן שא"כ אפשר להתחיל לדון בכמה מקומות האם זה נחשב פורענות הגוים. וא"כ היה אפשר לומר שזה היה הפתח של שינויי המנהגים, שכל אחד החליט לבדו היכן ראוי לעשות ניגון מיוחד. ולדוגמא אכתוב כאן 3 סוגי ספיקות שהיו לי לפי הנ"ל.

1. בפסוק א סֹס וְרָכְבוּ רָמָה בָּיָם: שעינקו פורענות, אבל זה מובא כאן כהסבר מהו יכי גאה גאה. וכעין זה יש לדון בפסוק וי בימינך ה' נאדרי בכח וגוי.

2. פסוק ה' בפשטות זה פורענות המצרים, אך רש"י פירש שבירדו במצולות כמו אבן יש קצת שכר שלהם זכו הבינונים, שלא התייסרו כ"כ.

וכן יל"ע בפסוק יב שפירש"י שביתבלעמו ארץ יש נקודה של שכר, שזכו לקבורה.

3. בפסוק טז ביעד יעבור עמך השם וגוי – בעצם זה המשך לתחילת הפסוק, שעד אותו הזמן יהיה על הגוים אימה ופחד, וא"כ יתכן שזה נחשב לפורענות. – אולם כאן מבואר בשורת ביאת הארץ, וביעס זו קניתי מבואר חביבות ישראל.

א"ה. קשה לי לקבל את הרעיון. מקובל יותר שמנגנים בפסוקים שיש בהם שם ה'. ואם יש חריגים מנסים ליישבם.

מן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺